

בעניני ראש חודש ובפרט הנוגע לאדר המעוברת - שיעור 455

I. הלכות ראש חודש

- (א) עשיית מלאכה ראש חודש מותר בעשיית מלאכה והנשים שנוהגות שלא לעשות בו מלאכה הוא מנהג טוב (ת"ז - ה) והטעם לפי שלא פרקו נזמיהן לעגל לכן ניתן להם ר"ח ליום טוב (מ"ב ג) אם המנהג לעשות מקצת מלאכות אזלינן בתר המנהג ועיין בכה"ל שהביא דעת ר' ירוחם שאינו חיוב על הנשים שלא לעשות מלאכות רק אם נהגו כן מנהג טוב הוא אבל הביא השב"ל שהוא לחוק מימות משה רבינו והוא דעת רוב הפוסקים שבת ישראל מחויבת לנהוג לפרוש עכ"פ ממקצת מלאכות ועיין בערוך השלחן (ת"ז - י) דנשים העוסקים באומנות עושות מלאכה וצריך לומר דלא קיבלו עליהו להפסיד פרנסתן
- (ב) מלאכות האסורות לא מפורשת בחז"ל אמנם בירושלים נהגו הנשים להמנע מכביסה תפירה וסריגה (ספר ראש חודש דף ר"ס בשם הגרשז"א ויבלח"א הגרי"ש אלישיב) אבל גיהוץ מותר והגרשז"א התיר כביסה במכונת כביסה ורב אלישיב אסר גם זה ואם המלאכה היא לצורך ר"ח מותרת (אשל אברהם מבוטשאטש)
- (ג) בברכת החודש הנשים אינן חייבות שהיא לא מדינא דגמרא אלא תקנת ראשונים ולא מצינו לאחד מהפוסקים שיחייבן הנשים ולא עדיף מתפלת ערבית (אשי ישראל פרק ל"ט - הערה ג)
- (ד) נכון להכריז את זמן המדויק של המוליד ואם לא אמרו אין זה מעכב (שערי אפרים שער י - ל"ז) ויש מכריזים לפי המולד שבירושלים מצד קדושת ירושלים (אשי ישראל דף תכ"ז)
- (ה) לא מצאתי מי שכתב שצריך מניין לברכת החודש לעיכובא
- (ו) לסדר יום כיפור קטן שהוא ערב ר"ח יש מתענין מקצת היום או כולו ואומרים כמנחה סדר יום כיפור קטן לפי שר"ח הוא יום כפרה על חטאות החודש שעבר ועיין במ"ב (ת"ז - ז) דאף מי שאינו מתענה מ"מ צריך לעשות תשובה ביום זה ולתקן את עוונותיו ועיין פניני רבינו הקהילות יעקב (ל"ט) שתפילת יו"כ קטן היא תפלה חשובה המועילה לבטל גזירות קשות רח"ל וכן משמע מהערוך השלחן ויש שכתבו שמי שתורתו אומנתו ויש לו לב מבין בגמרא ופוסקים אינו צריך לבטל מלימודו כדי לומר סדר זה דבלאו הכי תלמוד תורה מכפר עם התשובה (ספר ר"ח דף ל"ד)
- (ז) יש מקומות שאין מסתפרים ולא נוטלים צפרנים בר"ח כי כן צוה רבינו יהודה החסיד (סימ"ח) אמנם השו"ע (ת"ז - ה) כתב דמותר בעשיית מלאכה ולא כתב שיש איסור בתספורת או נטילת צפרנים
- (ח) אַבְּל לפני התיבה בערב ר"ח במנחה יש מתירין (פמ"ג ח"א קל"ז) ויש אוסרים ובר"ח עצמו יש נוהגים שהאבל מתפלל מנחה וערבית ושחרית עד ההלל ויש נוהגים רק מנחה וערבית ולא שחרית ויש נוהגים שאין מתפללים לפני העמוד כלל (מ"ב קל"ז צקונטרס מאמר קדישין)
- (ט) להכריז לציבור שיש לומר יעלה ויבוא קודם שמונה עשרה במעריב עיין במ"ב (תכ"ז - ח) דמותר וכ"כ השער הציון (ל"ז - ז) דסמיכת גאולה לתפלה במעריב לא חמיר כולי האי משום שהיא רק רשות אבל בשחרית אסור וע"ע בכה"ח (ל"ז - י"ז) שהביא המהרש"ל דערבית עכשיו הוי כחובה ואין מכריזין וכן המנהג בירושלים שאין להכריז ויש מכריזים בתוך התפילה בקול רם
- (י) מברכין החודש מעומד עיין ברעק"א (ר"ס ת"ז) שהקשה על המג"א שכתב שמברכין מעומד דוגמא לקידוש החודש שהיה מעומד אמנם צ"ע דמשמע מר"ה (פרק ג) שקידוש החודש היה מיושב ועיין באג"מ (ח - קמ"ז) שמתרין דהבית דין ישבו ככל פסק דין שצריך לאומרו בישיבה אבל העם היה מעומד ועוד משום הס"ת

(יא) אין לדלג יעלה ויבוא לומר קדיש דעוסק במצוה פטור מן המצוה אף בעוסק במצוה קלה ואין בגדר מעבירין על המצוות (יחזק דעת ב - ע"ז)

(יב) להתחיל סעודת שלש סעודות ביום שבת ולהמשיך עד מוצאי שבת והוא ר"ח עיין בשו"ע (קפ"ח - י) דאזלינן בתר התחלת הסעודה ואומרים רק רצה וכ"כ הב"ח והשו"ת יחזק דעת (ג - נ"ה) והעה"ש אמנם דעת הט"ז שיכולים להזכיר גם רצה וגם יעלה ויבוא דאינו כתרתי דסתרתי כמו יקנה"ז ודעת המג"א שהוכח במ"ב הוא דאם אכל פת גם בלילה מוטב להזכיר של ר"ח דזה יש חיוב לכ"ע משא"כ רצה דיש פלוגתא בין הראשונים לדעת הרא"ש אין חיוב להזכיר כלל כשמברך במוצ"ש וכמו שאין מתפללים מנחה לשבת במוצ"ש לתפלת תשלומין ואבאר ועיין בפסקי תשובות (קפ"ח - כ"ה) ויש נזהרין לברך ברכת המזון קודם הלילה ועביד כמר ועביד כמר עביד

II. הערות לענין אדר ראשון

(א) נער אחד נולד בכ"ט לאדר ראשון משנה מעוברת ונער אחד נולד באדר שני כאחד בו ושנת י"ג אינה מעוברת אותו שנולד בכ"ט לאדר ראשון צריך להמתין עד כ"ט לאדר פשוטה והאחר שנולד אחריו יהיה בר מצוה קודם בא' לאדר (שו"ע נ"ה - י)

(ב) מי שנולד באדר פשוטה ונעשה בר מצוה בשנת העיבור אינו נעשה בר מצוה עד אדר השני (רמ"א בשם שו"ת מהר"י מינץ ע"ס) אמנם בתשובת מהר"ש הלוי (ט"ז) פסק דהבר מצוה באדר-א' והמחלוקת תלוי באיזהו חודש האדר העיקרי ואיזהו החודש הנוסף ואנו פסקינן כהרמ"א דמשום לסמוך גאולה לגאולה נעשה אדר-ב' לעיקר ודלא כהמהר"ש הלוי שהוא רק טעם לעשות פורים באדר-ב' ועיין במג"א (נ"ה - י) שחידש שגם הנולד באדר-א' בשנה מעוברת אינה נעשה בר מצוה אלא באדר-ב' משום דבעי שנה תמימה ואנו לא פסקינן כן

(ג) יום הזכרון בשנה מעוברת למי שמת בשנה פשוטה כתב המחבר (תקס"ח - ז) דיתענה באדר-ב' והרמ"א דיתענה באדר-א' דשאני יום היארצייט דתלוי בפלוגתא דר"י ור"מ בנדרים (פ"ג:) השו"ע פסק כר"מ וכהרמב"ם והרמ"א פסק כר"י וכהרא"ש וכ"כ התה"ד (ר"ז) מטעם דאין מעבירין על המצות ושורש המחלוקת מה נקרא סתם אדר בלשון בני אדם ועוד נפק"מ לענין גיטין ונדרים ואבאר ויש מחמירים להתענות בשניהם מ"מ אדר-א' העיקר לבני אשכנז ולכן לא ידחה חיובים של אחרים שיארצייט שלהם בודאי וגם מי שנדר להתענות בשניהם מתחייב בשניהם מ"מ האבלים האחרים א"צ ליתן לו העמוד וכדומה

III. האם נס הפורים אירע בשנה פשוטה או מעוברת והנפק"מ

(א) לשיטת רבי אליעזר ברבי יוסי השנה היתה מעוברת והנס נעשה באדר-א' וקורין המגילה באדר-א' (מגילה ה) מעשה רב

(ב) להרא"ש אליבא דרבי שמעון בן גמליאל שנה שנעשה בה הנס היתה שנה מעוברת והנס נעשה באדר השני (מגילה ה) אין שום קדושה לאדר-א' בזמנינו

(ג) להרמב"ם (מגילה ז - י"ג) אליבא דרבי שמעון בן גמליאל השנה היתה אמורה להיות מעוברת והגזירה היתה באדר-א' אך לבסוף לא עיברה ונעשית שנה פשוטה ולסמוך גאולה לגאולה עדיף ואמרינן אין מעבירין על המצות דוקא במצוה שכבר מוטל עליו אבל מצוה שאנו מקבלים עלינו תחלה ועדיין לא נתחייבנו בה לא שייך כל כך זריזין מקדימין ואין מעבירין ולסמוך גאולה לגאולה עדיף (אור ישראל פס"ז - ז דף קל"ז בשם החתם סופר)

IV. הנפקא מינה להלכה בין שיטות הרא"ש והרמב"ם עיין בשיעור 338 (III - א - י)